

JAK JSEM CHODILA S LÄ•DINEM

ÄšterÄ½, 27 Ä•ervenec 2021

Nebojte,

nemÄim na mysli Usama Bin Ladina, toho teroristu, ani jsem tak nezkomolila jmÄno nÄjakÄho LÄidi. JÄi chodila s Ladinem z Tyrolska. SprÄjvnÄ se to tam vyslovuje LadÄ½n, a LadÄ½novÄ© a je to nÄirodnost Ä¼ijÄ-cÄ-ve vÄ½chodnÄ-m Ä vÄ½carsku a italskÄ©m Tyrolsku; celkem se odhaduje, Ä¼e jich je asi 40 000 osob. TakÄ¼e mÄÄ¼u Ä™Ä-ct, Ä¼e jsem chodila s exotem vzÄicnÄ©ho druhu, a s tÄ-m se zas kaÄ¼dÄ½ pochlubit nemÄÄ¼e.

Ale abych vÄis nemÄitla, teÄ se pÄ™iznÄim Ä°plnÄ: jÄi s nÄ-m nechodila ve smyslu jako mÄ-t rande, nebo dokonce dlouhodobÄjÄiÄ- vztah. JÄi s nÄ-m chodila jako prÄvodkynÄ po Praze. Byl z italskÄ© oblasti, takÄ¼e vÄ½klad v italÄitinÄ mu staÄil, naÄjtÄstÄ-, a obÄas, pro obveselenÄ-, mi Ä™ekl nÄco v jeho rodnÄ©m jazyce. A tak vÄim o Ladinech povÄ-m vÄ-ce, a odhalÄ-m nÄco ze Ä¼ivota LadinÄ: jednÄi se o romÄjnskÄ½ nÄirod hovoÄ™Ä-cÄ- jazykem z rÄ©toromÄjnskÄ© skupiny (podobnÄ jako FriulovÄ©). NejvÄ-ce LadÄ-nÄ Ä¼ije v severnÄ- ItÄlii v Dolomitech.

V JiÄ¼nÄ-ch TyrolÄ-ch, kde Ä¼ije rovnÄÄ¼ nÄmeckojazyÄnÄi skupina, jsou LadinovÄ© pÄ™edevÄiÄ-m v Ä°dolÄ-ch Val Gardena (GherdÄ«ina) a Val Badia. ObÄ ta Ä°dolÄ- Badia spadajÄ- pod sprÄjvu JiÄ¼nÄ-ho Tyrolska. A pÄ™edstavte si, Ä¼e zde se dÄ-ky propracovanÄ©mu vzdÄlÄjvacÄ-mu systÄ©mu jiÄ¼ od pÄ™edÄjkolnÄ-ho vÄku dÄti uÄ•Ä-ve tÄ™ech jazycÄ-ch. V mateÄ™skÄ½ch ÄjkolÄich vÄ½uka probÄ-hÄi jeden tÄ½den v italÄitinÄ, jeden v nÄmÄinÄ a pak takÄ© v ladinÄitinÄ. Ve Äjkole majÄ- jeden tÄ½den v italÄitinÄ, jeden v nÄmÄinÄ a k tomu dvÄ hodiny ladinÄtiny tÄ½dnÄ. VÄjechny dopravnÄ- cedule jsou v tÄchto tÄ™ech jazycÄ-ch, vychÄzejÄ- zde i speciÄlnÄ- ladinskÄ© noviny. V Ä°dolÄ-ch vnÄ JiÄ¼nÄ-ho Tyrolska se ladÄ-nskÄj kultura nijak vÄ½znamnÄ nepodporuje. Val di Fassa, Livinallongo a Anzeppo jsou oblasti, kde LadinovÄ© zapomÄ-najÄ- na svÄj pÄvod, a ladinÄtinou mluvÄ- uÄ¼ jen starÄj generace.

PÄvodnÄ se LadinovÄ© Ä¼ivili jako zemÄdÄlci a pastevci, pozdÄji se stali vyhlÄjenÄ½mi dÄ™evoÄ™ezbÄiÄ™i. ProdÄjvali dÄ™evÄnÄ© hraÄky hlavnÄ do Ameriky a do VÄ-dnÄ. Dnes je dÄ™evoÄ™ezba zÄleÄ¼itostÄ- spÄ-Äje umÄleickou a vÄtÄjina LadinÄ- pracuje pÄ™evÄjÄ¼nÄ v turistickÄ©m ruchu nebo jako uÄitelÄ©. V dalÄiÄ-ch odvÄtvÄ-ch je situace sloÄ¼itÄjÄiÄ-. Podle nÄirodnosti se rozdÄlujÄ- i pracovnÄ- mÄ-sta ä€“ napÄ™Ä-klad v nemocnici je Äjest mÄ-st pro nÄmeckÄ© lÄ©kaÄ™e, tÄ™i mÄ-sta pro italskÄ© a jedno pro ladinskÄ©ho lÄ©kaÄ™e. Proto ti, kteÄ™Ä- nechTÄjÄ- pracovat v turistu, opouÄtÄjÄ- svÄj Ä°dolÄ-.

V oblasti obÄ½vanÄ© LadÄ-ny se Ä•asto mÄnila stÄjtnÄ- pÄ™Ä-sluÄjnost ä€“ od 14. stoletÄ- do konce 18. stoletÄ- patÄ™ilo Ä°zemÄ- rakouskÄ½m HabsburkÄ™m, do roku 1801 tam vlÄjdl Francouzi, pak Rakousko, 1809ä€“1814 opÄvt Francie, nÄsledovalo stoletÄ- rakouskÄ© vlÄjdy a od roku 1919 zaÄ•ala italskÄj vlÄjda. MÄsta, kde LadÄ-novÄ© Ä¼ijÄ-, se jak uÄ¼ bylo Ä™eÄ•eno, nachÄzejÄ- v nadmoÄ™skÄ© vÄ½Äice nad 1000 m. a jednotlivÄj Ä°dolÄ- jsou navzÄjem obtÄ¼nÄ dostupnÄj, coÄ¼ je jeden z dÄvodÄ-, proÄ doÄjlo k vytvoÄ™enÄ- vÄtÄiÄ-ho mnoÄ¼stvÄ- variant ladÄ-nÄtiny.

A pokud vÄis zajÄ-mÄj jak tento jazyk znÄ-? Tak tedy:

No, nÄco jsem si pamatovala z vyprÄjvÄnÄ- onoho Ladina, kterÄ½ se jmenoval zcela neexoticky a prozaicky Sergio, nÄco jsem takÄ© vyÄ•etla z rÄ-znÄ½ch prÄvodcÄ- a knih, nÄco naÄjla na internetu.

A s ÁudÃ«i = na shledanou!

LIBUÁ E PALKOVÁ•